

KNYGŲ APŽVALGOS

Medijų skaitymai lietuviškai

Medijų kultūros balsai: teorijos ir praktikos / sudarytojas

V. Michelkevičius. Vilnius: MENE, 2009. 291 p. ISBN 978-9955-834-02-1

Medijos, mediologija, medija, mediumas – terminai, įsiveržę į komunikacijos, filosofijos, sociologijos, meno sritis. Kas yra medijos? Ar tai technologijos, ar tekstai, o gal pranešimo perdavimo priemonė, o gal pats pranešimas? Atsakymų daug, tiksliau, atsakymas gali būti vienas, tereikia susitarti, kokios medijų sampratos laikysimės.

Lietuvoje 2009 metais pačiu laiku išleistas įdomus straipsnių rinkinys, pavadintas „Medijų kultūros balsai – teorijos ir praktikos“.

Medijų teorijos ir praktikos pristatomos pateikiant tris požiūrius į medijas, siekiant nurodyti platų, daugiakontekstį, įvairiasritį, tarpdisciplininį medijų tyrimų lauką: įvadas, praktika, teorija.

Straipsnio rinkinio sandara intriguojanti, gluminanti ir... labai vykusiai parinkta. Kodėl rinkinio struktūra intriguoja? Straipsnių rinkinio pradžioje pateikiami keturi požiūriai į medijas – įvada i įvairius medijų studijų aspektus. Intriguojantis *įvadų* (*įvadas* i medijų studijas, *įvadas* i medijų filosofiją, *įvadas* i vizualumo studijas, *įvadas* i hipertekstą) rinkinys, padedantis suvokti visą medijų tyrimo lauko plotį, aprėpti, tačiau

pastebimas kai kurių *įvadų* susiklojimas, pasikartojimai, galbūt siekiant patvirtinti posakį, jog *kartojimas – mokslų motina*... Kodėl rinkinio struktūra gluminanti? Rinkinys sudarytas remiantis kiek neįprasta logika: pristatomi įvairūs požiūriai i medijas, aptariamai įvairiaaspekčiai medijų taikymo būdai, formos, vėliau grįžtama prie teorijos pateikiant teoretikų skaitinius. Ko siekta? Recenzijos autorė mano, kad rado atsakymą: eiti nuo lengvai suprantamo prie iliustruojančio ir galiausiai prie subjektyvaus ir labai specifinio. Kodėl vykusiai parinkta? Todėl, kad tokia rinkinio struktūra leidžia išbandyti visus šiuolaikinės medijos aspektus: nustatyti ribas, apsibrėžti / pasirinkti naratyvus, išnaudoti rinkinio interakcionalumą: pasirinkti savo požiūrį, medijų suvokimą, skaitymo būdą (ar skaityti iš eilės, ar pabandyti ir *žaisti klases*).

Taigi, ką galima rasti straipsnių rinkinyje „Medijų kultūros balsai – teorijos ir praktikos“?

Pirmoji straipsnių rinkinio dalis skirta medijų (sampratos, teorijos, praktikos) lauko aptarimui, tiksliau, pačių pagrindinių

dalykų (šiam diskurse nesinori vartoti panašiais atvejais vartojamo žinių termino), būtinų analizuojant medijas, pristatymui. Šioje rinkinio dalyje pateikiami keturi *įvada*.

„**Įvadas į medijų studijas**“. V. Michelkevičiaus įvadinėje dalyje, kuri skirta įvadaui į medijų studijas, pristatoma medijų samprata, tiksliau, galimos medijų sampratos interpretacijos, užsimenama apie medijų ir komunikacijos sankirtas (kas svarbiau – medija ar komunikacija, kiek komunikacijoje yra medijos ir kiek medijoje yra svarbus turinys ar technologijos). Nors tekstas sudėtingas, nevengta tarptautinių žodžių, kurių vartojimas vietomis užgožia norimą pasakyti turinį, tačiau ši dalis kaip įvadinė knygos skaitytojui leidžia suvokti galimą medijų studijų kontekstą.

T. Sodeika „**Įvade į medijų filosofiją**“ tarsi pratęsia V. Michelkevičiaus pateiktą labai bendrą įvadą į medijų studijas, tačiau šioje knygos dalyje gilinamasi į filosofinį medijų supratimą, nubrėžiant esminius medijų studijų kontūrus. Medijų filosofijos įvadas pristato kelis skirtingus medijų analizės lygmenis: kultūros filosofija ir medijų reikšmė; komunikacijos technologijų analizė, nurodanti šiuolaikinius kultūros studijų tęsinius. Įdomi šios dalies nuoroda į tekstą kaip į kultūros mediją, pateikianti netikėtą posūkį nuo tradicinio medijos kaip tarpininko suvokimo į mediją kaip tekstą (žodinį ir rašytinį), perduodantį kultūros paveldą. Pastarasis aspektas netikėtas tuo, kad bene pirmą kartą lietuviškoje medijų analizėje akcentuojamos ne tik komunikacijos priemonės ir simboliai, taikomi komunikacijoje, bet ir teksto interpretavimas, atskiriantis ir išryškinantis simbolių ir komunikacijos priemonių dermę

medijų studijose. Šis knygos skyrius tikrai vertas dėmesio ne tik conceptualiu medijų suvokimu, bet ir nuoseklia, aiškia moksline kalba.

E. Obcarskaitė rinkinyje pateikiamu straipsniu „**Įvadas į vizualumo studijas**“ supažindina su šaltiniotyros darbais, įvardijančiais, aptariančiais, analizuojančiais, įvirtinančiais vizualumo ir regėjimo aspektus medijų studijų plotmėje. Darbe pateikiami regėjimo ir vaizdo analizavimo aspektai, aprašomas ir analizuojamas vaizdas šandienėje kultūroje, pateikiamos jo analizės kryptys, sukėlusios nemažai diskusijų moksliniuose diskursuose (turimas omeny okuliarocentrizmas). Šis straipsnis skiriasi nuo kitų rinkinyje pateikiamų straipsnių, tačiau dėl šios priežasties knyga tampa tik vertingesnė: skaitytojui nurodomi ne tik galimi vizualumo tyrimo aspektai (akcentuojant vizualumą, bet medialumo analizę paliekant skaitytojui), bet ir pagrindiniai vizualumą nagrinėjantys moksliniai šaltiniai, taip suteikiant jam galimybę straipsnį pačiam pažinti, tirti, lyginti.

L. Michelkevičės „**Įvadas į hipertekstą: samprata ir struktūra**“ kiek nustebina netikėtu hiperteksto interpretavimu: atsiskaidoma technologinio hiperteksto supratimo, pristatomas humanitarinis, tiksliau, filologinis, hiperteksto aiškinimas. Straipsnyje aprašomi nelinijiniai teksto pateikčių būdai (taip pat aptariant ir teksto tinklą ar labirinto struktūrą), įvardijami ir nagrinėjami hipertekstą apibrėžiantys elementai: hiperteksto ribos (teksto pradžią ir pabaigą nusakančios aspektai), naratyvas, interaktyvumas. Hiperteksto interpretacija, pateikta straipsnyje, atspindi filologinę teksto interpretaciją ir

leidžia numanyti galimą hiperteksto kaip medijos bruožo ar medialumui būdingų charakteristikų išskyrimo interpretaciją.

Antroji straipsnių rinkinio dalis „Medijų kultūros pulsas Lietuvoje 2004–2008“ skirta medijų praktikai Lietuvoje aptarti.

„**Scena**“, fokusuotos grupės ar draugų pokalbio stenograma / išrašas / konspektas, pateiktas T. Bajarkevičiaus, nuteikia apmąstymams: kaip tai, kas pateikiama „Scenoje“, gali būti siejama su *ivadais*, kas analizuojama scenoje – garsas, technologijų taikymas, scenos suvokimas ar perteikiamas pranešimas, pabrėžiant elektronikos taikymą jo perteikimui, garso raiškai ir menui.

„**SMS: pastabos apie mikroprozą**“ – tekstas, atskleidžiantis mobiliųjų technologijų keičiamą medialumą ir komunikaciją. Kaip rašo J. Lavrinec, eksperimentuojanti su vaizdo ir tapatybių deriniais, aptardama SMS žinučių kuriamus naujus išraiškos žanrus, kurie randasi keisdami medijų priemonės, ji išlieka ištikima vaizdui: pagrindinė per visą rašinį besidriekianti gija – teksto vizualumas. Mikroproza, kuriai būdinga momentinių išpuščių, dvikryptės komunikacijos, fragmentiškumo raiška, atskleidžia kalbos daugiasluoksniškumą, kuris formuojamas, lemiamas technologijos – medijos – specifikos. Kitas J. Lavrinec rašinys „**Vokalinis galios aspektas**“ skirtas ir garsui, ir vaizdui, tiksliau, jų medialumui. Rašinyje „**Komentavimo metafizika iš kritinės perspektyvos**“ J. Dobriakovas pateikia dokumentavimo ir komentavimo problematiką mene, išryškindamas lietuviškąją *post*-baime, kuri prilyginama baimei būti nešiuolaikiškam.

Empirinės medijų patirtys apžvelgiamos rašiniuose „Kai senos technologijos dar bu-

vo naujos“ (pagal L. Michelkevičę), „ŠMC TV: televizija apie televiziją, medija apie mediją“ (pagal T. Šarūną), „Jauna muzika 2006: įsivaizduojamosios muzikos įsikūnijimų spektras“ (pagal J. Dobriakovą), „Metateorinės semantinės pelkės ir kiti fragmentai iš ART + COMMUNICATION: WAVES festivalio“ (pagal G. Gulbiną), „Ateities namai: dizainas ir technologijos geresnei namų aplinkai“ (pagal J. Urboną) ir kt.

Apibendrinant antrąją straipsnių rinkinio dalį pasakytina, kad Lietuvoje analizuojant medijas pastebima, kad dėmesys raiškos / turinio analizei, palyginti su dėmesiu, skiriamu medialumui / technologiškumui, yra menkesnis: santykis yra 6 : 9 technologinių medijų naudai.

Medijų studijos ir praktika Lietuvoje gana naujas ir neįgavęs / neatradęs savo ribų reiškinys, tad galima tikėtis, kad ateityje bus atkreiptas dėmesys į daugelį įdomių fenomenų, kurie atskleidžia ir kintančią Lietuvos medijų erdvę: lietuviškieji *stand-out* ai ar performansai, atliepiantys visa apimančią vartojimo kultūrą, lietuviškosios medijos, neatrandančios savo terminų Lietuvoje (nesutariama, kas turėtų būti medija, o kas – ne), kokia spaudos / vaizdo medijos specifika Lietuvoje, kaip yra išnaudojamas medialumas Lietuvos moksle, literatūroje, pramogų sferoje, politikoje, mene...

Trečioji straipsnių rinkinio dalis „Medijų teorijos ir filosofija“ skirta teoriniam medijų tyrimui.

H. Winkler „**Medijų apibrėžimai**“ – paskaitų konspektai, nurodantys ir fragmentiškai aptariantys esminius medijų sampratą nusakančius elementus: komunikaciją (sąsajumą), simboliškumą, technologijas, kurie pabrėžia formą / turinį, erdvę / laiką.

Teorinių skaitinių dalyje pateikiamas F. Hartmann rašinys „**Kas yra mediologija?**“ siekia atskleisti medijų mokslo gaires. Rašinys nedidelis – vos keli lapai, todėl neuostabu, kad siekiant pristatyti platų tyrimo lauką pateikiamos tik nuorodos į šiuolaikinius medijų tyrimus, nulemtus šiuolaikinės informacinės visuomenės medijų sampratos.

G. Lovik „**Vokiečių medijų teorijos vieta**“ siekia pristatyti vokiškąją medijų tradiciją: straipsnyje vardijami vokiškai kalbantys mokslininkai, sekama mediologinių / mediotyrinių darbų istorijos gija, pateikiama sąsaja su šiandiene problematika. Straipsnyje šokiruoja autoriaus mintis, kad vokiškoji medijų teorija – tik Vokietijos universitetų rinkodaros komunikacijos specialistų sukurtas įvaizdis (straipsnyje – *prekės ženklas*) ar reputaciją patvirtinantis argumentas.

Straipsnio pabaigoje autorius nebesiekia šokiruoti – jis konstatuoja medijas: europietiškąją medijų teoriją ir studijas, medijų filosofijos kertinius teiginius, nurodančius politikos, kultūros, technologijų aspektus.

E. Kluitenberg straipsnis „**Medijos be auditorijos: įtinklinta būtis ir radikali privatizacija**“ – medijų sampratos diskusija. Straipsnyje nagrinėjama audiovizualinių medijų specifika, išryškinamos tinklo technologijos. Daug dėmesio skiriama socialinio tinklo aptarimui, technologijų vaidmens išryškinimui, aktualinančiam medijų studijas. Aptariant socialines medijas, tiksliau, socialinius tinklus, ryškinamas technologijų vaidmuo, nors kur kas įdomesnė ir rinkinio kontekste vertingesnė išvalga apie įtinklintų socialinių medijų keičiamą viešąją erdvę vos paminima ir čia pat pamišta-

ma, nors jos netiesioginį tęsinį galima išžvelgti straipsnyje vardijant socialinių medijų savitumus.

„**Postmedijų estetika**“, pristatyta L. Manovič straipsnyje, pateikia visumą įvairių temų, susijusių su medijų estetika, tradicinių ir šiuolaikinių medijų samprata. Netikėtas ir turbūt ne pats originaliausias dalykas – medijų analizė pagal tradicinį, su komunikacija ne komunikacijos specialistų siejamą komunikacijos, tiksliau – informacijos proceso modelį. Suvokiant medijas kaip technologijas Shannon pateiktas modelis tinkamas, tačiau analizuojant medijų estetiką turbūt neužtenka įvardyti medijų formas, jų raišką ir taikymą mene, komunikacijos pranešėją, kodą ir gavėją, kad būtų galima analizuoti vaizdo medialumą. L. Manovič straipsnis verčia prisiminti medijų analizei svarbų tęstinumo (apmąstymo) reikalavimą: iš pirmo žvilgsnio straipsnis atrodo tarsi suklijuotas iš kelių skirtingų rašinių, kuriuose analizuojami kiti tik paminėti dalykai, tačiau keletą kartų perskaičius straipsnį matyti autoriaus pateikiamos nuorodos į galimus medijų estetikos tyrimo (kultūros, komunikacijos, technologijų, informacijos) aspektus.

G. Lovik straipsnis „**Tinklaraščiai – nihilistinis impulsas**“ turėtų būti privalomas visiems besidomintiems tinklaraščiais. Šiame straipsnyje, kurį autorius pavadino esė, aptariami tinklaraščiai kaip medijos, siekiant pažvelgti, kiek medijose yra žiniasklaidai būdingų bruožų, pristatomi esminiai tinklaraščio reikalavimai ir nurodomi tinklaraščio (jo autoriaus, turinio) poveikiai.

Apibendrinant straipsnių rinkinį „Medijų kultūros balsai: teorijos ir praktikos“ reiktų paminėti ir jo stiprybes, ir silpnybes.

Straipsnių rinkinys vertingas tuo, kad tai yra pirmasis bandymas Lietuvoje aptarti medijas, teorinius ir praktinius jų tyrimo aspektus. Tačiau knygos bėda ta, kad skaitytojui pateikiamos studijos yra labai skirtingos tiek turiniu, tiek teoriniu lygiu, tiek sąsajumu su medijų tyrimais. Straipsnių rinkinys būtų kur kas naudingesnis, jei jo straipsnių atranka būtų aiški, kai kurios pateiktys bent trumpai susietos su tema arba su straipsniais ar rašiniais, publikuojamais tame pačiame skyriuje.

Tačiau atsižvelgiant į tai, kad knygos idėjos ir struktūros sumanytojai, daugelio rašinių autoriai yra doktorantai, patys atrandantys ir padedantys populiarinti teorinius medijų tyrimus, reikėtų pasidžiaugti ir juos paraginti toliau tirti medijas, populiarinti medijų studijas, skleisti medijų suvokimą ne tik akademiniam, bet ir viešajame / populiarajame diskurse.

Dr. Renata Matkevičienė

*Vilniaus universiteto Komunikacijos fakulteto
Informacijos ir komunikacijos katedros lektorė*

Įteikta 2009 m. kovo 22 d.